

ה ר ב א י ת ם ה נ ק י ן ה י ״ ד

עריכת חופה וקידושין לפני השקיעה

נתעוררתי לעיין על אודות הזמן הרצוי לעריכת חופה וקידושין, שיש המבקשים לקיים את הקידושין לפני השקיעה דווקא, אם מפני שרוצים לחסוך יום אחד של שבע ברכות (עיין לקמן), אם מפני שסבורים שיש בזה הידור. תחילה אברר את עיקר העניין, היינו האם יש הידור לעשות את החתונה ביום דווקא, ולאחר מכן אדון במה שמבקשים לחסוך יום וכו' - אם לא יצא שכרם בהפסדם.

הנה דעה שלפיה יש לעשות את הקידושין ביום דווקא, ולא בלילה, מצאנו בדברי ה"כנסת הגדולה" שהובאו ב"באר היטב" (אבן העזר, סימן כו, ס"ק ד), שציין לשו"ת הרא"ם (חלק ב, סימן לה) שקידושין בלילה הם ספק קידושין, וכ"כ מהר"י מינץ (סדר הגט, סימן נז) וכתב ה"כנסת הגדולה" שעל כן ביטל בעירו את המנהג לקדש בלילה. אומנם כבר העיר ה"פתחי תשובה" (שם, ס"ק ז) שהרא"ם דן בעיקר לפסול גט שניתן בלילה, ורק מתוך זה הסתפק אם יש להקיש לזה גם קידושין, ותמה ה"פתחי תשובה", שמאחר דקיימא לן לדינא להכשיר גט שניתן בלילה (עכ"פ בשעת הדחק), כמבואר בדברי הרמ"א (אבן העזר, סימן כג, סעיף ה; ועיין ערוך השולחן, שם, סעיף יח), וה"באר היטב" עצמו קיים כן, א"כ מהיכא תיתי לפקפק בקידושין שנעשו בלילה; והוסיף ה"פתחי תשובה" בשם כמה פוסקים שכל הספק של הרא"ם הוא דווקא בקידושי שטר (דומיא דגט) ושבהרבה פוסקים מבואר שיש קידושין בלילה; וכן הורה "ערוך השולחן" (אבן העזר, סימן כו, סעיף יד), ואף כתב בעקבות ה"פתחי תשובה" שמצווה למחוק דברי ה"באר היטב"(!).

והנה בשו"ת ר' עקיבא איגר (מהדורא תניינא, סימן עא) פקפק באוקימתת האחרונים שספקם של מהר"י מינץ והרא"ם הוא דווקא בשטר, אך מאידך גיסא העיר שהרמ"א הביא דברי מהר"י מינץ רק גבי גט, ומוכח שלא חשש לזה לעניין קידושין. ואומנם בתוך דבריו כתב ר' עקיבא איגר כי שלא בשעת הדחק ראוי לחוש לספקו של הרא"ם ולקדש ביום - ואם כן לכאורה זהו מקור לנוהגים להקפיד בזה - אלא שכנגדו מצאנו הרבה פוסקים שדחו לגמרי ספק זה, מלבד הנ"ל, ראה מהרי"ץ (שו"ת פעולת צדיק, חלק ב, סימן רלד), וכן מהר"י אסאד (שו"ת יהודה יעלה, חלק ב, סימן כג; ובסימן לח כתב שכן

עשה מעשה בעצמו), וכן העלה ה"בן איש חי" (שו"ת רב פעלים, חלק א, אבן העזר, סימן ו), וכתב שאין בזה אפילו מידת חסידות; ובדורנו עיין בשו"ת דברי יציב (אבן העזר, סימן פג, אות ו. רק מה שכתב שם שטעם המנהג לקדש בלילה הוא כי יותר יש לחוש לדעת הרמב"ם דבעינן חופה הראויה לביאה, בעוניי לא ידעתי מה שייך זה לכאן, הלוא בקידושין עסקינן ולא בנישואין, ומעמד הנישואין בהמון עם וברכות בלאו הכי אינו נכנס בגדר זה, ולא חיישינן כלל, וצ"ע).

נמצא שלרוב הפוסקים אף הידור אין בזה, ואדרבה הרוצה להדר במועד החופה, יותר יש לו להדר ולקיימה ביום הרביעי מאשר שתהיה קודם השקיעה (עיין פתחי תשובה, אבן העזר, סימן סד, ס"ק ו, בשם פני יהושע; ובערוך השולחן, שם, סעיף יג), ופוק חזי שאין מקפידים בזה כלל.

ואף אם נחוש כר' עקיבא איגר, לענ"ד הני מילי כשעושים את החופה והקידושין באמצע היום או אחר הצהריים, אבל לפי המנהג כיום שאף העושים קידושין ביום, עורכים אותם לעת ערב ממש (וכפי הלשון: "לפני השקיעה"), יש כמה וכמה חששות ומכשולים שיכולים לצאת מזה, שאם יתעכבו מאיזו סיבה כמו שקורה תדיר (שממתינים לקרובים או נכבדים וכדומה), נחתי לזמן בין השמשות, ספק היום העובר ספק היום שלהבא, והדבר נוגע לתאריך שבכתובה ועוד. אף כשמספיקים הקידושין לפני השקיעה, צריך שגם חתימת העדים על הכתובה, הנעשית לכתחילה אחר הקידושין כמובא ברמ"א (אבן העזר, סימן סו; ביאור הגר"א, שם, ס"ק ט), לא תיעשה אחר השקיעה (עיין: בית יוסף, שם; שו"ת אגרות משה, אורח חיים, חלק ה, סימן ט, אות ב; שו"ת מנחת שלמה, תניינא, סימן קכח). אף כשמספיקים את חתימת העדים כנ"ל, הנישואין עצמם גם כן לא טוב לעשותם בין השמשות (שם לא כן הרי החתן והכלה בספק עד אימתי ינהגו שבע ברכות [וכתבתי בזה במקום אחר], ואף שספק ברכות להקל וממה נפשך יחסכו את היום השביעי כרצונם, אכתי נחתינן לספק), ועוד כהנה ספקות ובעיות.

ובוודאי שאין סברה להחמיר כדעה דחוויה (שלרוב הפוסקים אפילו מידת חסידות אין בה) במקום שעלולים להיכנס לחששות בעיקר הדין, והוא גרוע טפי מחומרא דאתי לידי קולא; ונמצא שכדי לצאת מכל חשש צריכים להקדים את החופה והקידושין הרבה לפני השקיעה - ובימי החורף הדבר קשה לרבים - או להמתין הרבה בין הקידושין לנישואין. על כן, הדבר ברור לעניות דעתי שאין ראוי לכתחילה לקבוע סידור חופה וקידושין ביום אחר פלג המנחה (ולא בדווקא, אלא שזהו סימן נוח שלא להתאחר). ודרך המלך הפשוטה היא - כמו שפסק "ערוך השולחן" - לערוך את הקידושין והנישואין בלילה דווקא, וכמנהג רוב תפוצות בית ישראל (מלבד יוצאי מצרים, עיין בשו"ת עשה לך רב, חלק ו, סימן עב).

עריכת חופה וקידושין לפני השקיעה

ראיתי שבספר הנישואין כהלכתם (עמ' קפח) ציין לכמה פוסקים מארצות אשכנז שהזכירו מנהג לערוך את מעמד החופה וקידושין בין מנחה לערבית, והם: הב"ח, ה"בית מאיר" ו"אפרקסתא דעניא". אלא שבמחילת כבודו לא דקדק המחבר, כי כל הנ"ל העתיקו דברי קודמם: ה"אפרקסתא דעניא" העתיק דברי ה"בית מאיר" (מתוך ה"פתחי תשובה") שהעתיק דברי הב"ח, ואם כן הכול הולך אחר כוונת הב"ח (שו"ת, סימן קיט); והמעייין בפנים ימצא שאין כוונתו שעשו בין מנחה לערבית את מעמד הקידושין עצמו, אלא מיירי בסעודת הנישואין (זו לשון הב"ח: "יש לחלק בין אם שנעשו הנישואין בעוד היום גדול לבין עשו הסעודה סמוך לערב כמו שאנו נוהגין בין מנחה למעריב או אחר תפילת ערבית").